Vol. 6, Issue 2, Serial Number 22, 2026, pp. 77-93

Semnan University

Journal of Applied Arts

Journal Homepage: http://aaj.semnan.ac.ir
ISNN: 2821-0670

Scientific– Research Article

Revival and Preservation of Cultural and Artistic Identity through the Application of Architectural Motifs of the Historic City of Masouleh in the Design of Women's «Community» Clothing

Saeid Hasanpour Loumer [1] (Corresponding Author), Ahad Nejad Ebrahimi [2], Hassan Sattari Sarbangholi [3], Ali Vandshoari [4]

[1] Ph.D. Graduate, Department of Architecture and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
[2] Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning Engineering, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran.
[3] Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
[4] Associate Professor, Department of Carpet, Faculty of Carpet, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran.

(Received: 10.03.2025, Revised: 08.07.2025, Accepted: 09.07.2025)

https://doi.org/10.22075/aaj.2025.37117.1347

Abstract

The historic city of Masouleh, with its millennia-old heritage and unique architecture, boasts over 170 distinct architectural elements. These elements can serve as a profound source of inspiration for clothing design. The patterns, encompassing Gereh-chini (intricate geometric patterns), Qavareh-bori (precise cutting and shaping), Monabat-kari (wood carving), Kashi-kari (tile work), and Gach-bori (stucco relief), convey concepts such as monotheism, spiritual growth, and cosmic balance. This research aims to revitalize Iranian-Islamic identity in women's clothing design. By examining and extracting the architectural elements of Masouleh, it addresses two key questions: What Iranian and Islamic concepts are embedded within Masouleh's architectural elements? How can these architectural elements be utilized in the design of women's clothing? The research methodology combines library and field studies. In the field study component, 564 historical buildings in Masouleh were surveyed. Among these, 151 buildings featuring suitable architectural elements were identified. Subsequently, 20 geometric and botanical patterns, imbued with Iranian-Islamic concepts, were extracted from these elements and applied to women's clothing designs. Artificial intelligence was employed in the design process, utilizing colors such as blue and green, which resonate with Iranian-Islamic cultural and social components. The research findings indicate that incorporating Masouleh's architectural elements not only enhances the aesthetic appeal and variety of clothing but also facilitates the transmission of profound cultural and spiritual concepts through fashion to other cultures. Masouleh, with its distinctive architectural elements, symbolizes Iranian-Islamic cultural and religious values. These values can be introduced to contemporary society through clothing. The use of these elements in clothing design presents an opportune moment to preserve and promote Iran's cultural values, serving as a strategic approach to address identity challenges in the era of globalization.

Keywords: Iranian-Islamic Identity, Architectural Ornaments, Clothing Design, Historical City of Masouleh, Artificial Intelligence (AI).

1- Email: stu.saeidhasanpourloumer@iaut.ac.ir
2- Email: ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir
3- Email: sattari@iaut.ac.ir
4- Email: vandshoari@tabriziau.ac.ir

How to cite: Hasanpour Loumer, S., Nejad Ebrahimi, A., Sattari Sarbangholi, H. and Vandshoari, A. (2026). Revival and Preservation of Cultural and Artistic Identity through the Application of Architectural Motifs of the Historic City of Masouleh in the Design of Women's «Community» Clothing, *Journal of Applied Arts*, 6(2), 77-93. Doi: 10.22075/aaj.2025.37117.1347

© 2026 The Author(s). Journal of Applied Arts is published by Semnan University Press. This is an open-access article under the CC-BY 4.0 license. (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

مقاله علمی- پژوهشی

احیاء و حفاظت از هویت فرهنگی و هنری با به‌کارگیری آرایه‌های معماری شهر تاریخی ماسوله در طراحی لباس «اجتماع» بانوان

سعید حسن‌پورلمر (نویسنده مسئول) [۱]
احد نژادابراهیمی [۲]
حسن ستاری‌ساربانقلی [۳]
علی وندشعاری [۴]

[۱] دانش‌آموخته دکتری، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
[۲] استاد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
[۳] دانشیار، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
[۴] دانشیار، گروه فرش، دانشکده فرش، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸)
https://doi.org/10.22075/aaj.2025.37117.1347

چکیده

شهر تاریخی ماسوله، با قدمت هزارساله و معماری منحصربه‌فرد و با دارا بودن بیش از ۱۷۰ گونه مختلف از آرایه‌های معماری متعدد است می‌تواند به‌عنوان منبع الهام برای طراحی پوشاک مورداستفاده قرار گیرد. این الگوها شامل گره‌چینی، قواره‌بری، منبت‌کاری، کاشی‌کاری، و گچ‌بری بودند که مفاهیمی همچون یکتاپرستی، رشد معنوی و تعادل در کائنات را منتقل می‌کنند این پژوهش با هدف احیای هویت ایرانی- اسلامی در طراحی پوشاک برای بانوان با بررسی و استخراج آرایه‌های معماری این شهر به دو سؤال مدنظر پاسخ می‌دهد: ۱- آرایه‌های معماری ماسوله از چه مفاهیم ایرانی و اسلامی برخوردارند؟ ۲- چگونه می‌توان از این آرایه‌ها برای در طراحی پوشاک بانوان استفاده نمود؟ روش پژوهش شامل ترکیبی از مطالعات اسنادی و میدانی است. در بخش میدانی، ۵۶۴ بنای تاریخی شهر ماسوله موردبررسی قرار گرفت و از بین آن‌ها، ۱۵۱ بنای دارای آرایه‌های معماری مناسب شناسایی شدند. سپس، ۲۰ الگوی هندسی و نباتی با مفاهیم ایرانی اسلامی از این آرایه‌ها استخراج و در طراحی پوشاک برای بانوان به‌کار رفت. در طراحی پوشاک از هوش مصنوعی و با بهره‌مندی از رنگ‌های مانند آبی و سبز، که با مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی ایرانی- اسلامی هماهنگ هستند، استفاده شده‌است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که استفاده از آرایه‌های معماری ماسوله، نه‌تنها به ارتقاء زیبایی و تنوع پوشاک کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند مفاهیم عمیق فرهنگی و معنوی را در قالب طراحی پوشاک به سایر فرهنگ‌ها منتقل نمایند. شهر ماسوله با آرایه‌های معماری خود، نمادی از ارزش‌های فرهنگی و مذهبی ایرانی اسلامی است که می‌تواند در قالب پوشاک به جامعه معاصر معرفی شود. استفاده از این آرایه‌ها در طراحی پوشاک، فرصتی مناسب برای حفظ و ترویج ارزش‌های فرهنگی ایران فراهم می‌کند و می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای مقابله با چالش‌های هویتی در دوران جهانی شدن عمل کند.

واژه‌های کلیدی: هویت ایرانی اسلامی، آرایه‌های معماری، طراحی پوشاک، شهر تاریخی ماسوله، هوش مصنوعی.

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «گونه‌شناسی نقوش و تزیینات معماری شهر تاریخی ماسوله» در دانشگاه معماری و هنر دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز است که به راهنمایی نویسنده دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم انجام شده‌است.

1- Email: stu.saeidhasanpourloumer@iaut.ac.ir
2- Email: ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir
3- Email: sattari@iaut.ac.ir
4- Email: vandshoari@tabriziau.ac.ir

شیوه ارجاع به این مقاله: حسن‌پورلمر، سعید؛ نژادابراهیمی، احد؛ ستاری‌ساربانقلی، حسن و وندشعاری، علی. (۱۴۰۵). احیاء و حفاظت از هویت فرهنگی و هنری با به‌کارگیری آرایه‌های معماری شهر تاریخی ماسوله در طراحی لباس «اجتماع» بانوان، *نشریه هنرهای کاربردی*، ۶(۲)، ۹۳-۷۷. Doi: 10.22075/aaj.2025.37117.1347

© 2026 The Author(s). Journal of Applied Arts is published by Semnan University Press. This is an open-access article under the CC-BY 4.0 license. (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

مقدمه

از کهن‌ترین زمان‌ها تا به امروز ایران سرزمینی بوده که از تلاقی فرهنگ‌های گوناگون شکل گرفته. هویت فرهنگی ایران، ریشه در باورها، تاریخ، هنر و رسوم دارد و از تعامل تمدن باستانی، ارزش‌های اسلامی و تأثیرات مدرن شکل گرفته‌است (اکبری، ۱۳۹۹: ۴۶). جهانی شدن این هویت را تهدید کرده و پوشش، به‌عنوان نمادی برجسته از هویت فرهنگی و دینی، با گسترش مد جهانی از ریشه‌های خود فاصله گرفته‌است (مونسی‌سرخه، ۱۳۹۶: ۱۱۲). الهام از نمادها و آرایه‌های تاریخی، یکی از راهکارها است برای احیای هویت فرهنگی است و کشورهای توسعه یافته با استفاده از الگوهای بومی، هویت ملی خود را تقویت کرده‌اند (کاوسی، ۱۳۹۴: ۹). در ایران، بهره‌گیری از آرایه‌های معماری ایرانی- اسلامی، به‌ویژه نقوش شهر تاریخی ماسوله، می‌تواند هویت فرهنگی را احیاء کرده، فرهنگ ایرانی را ترویج دهد و گردشگری را جذب کند. ماسوله، با معماری منحصربه‌فرد و سابقه هزارساله، از سال ۱۳۵۴ در فهرست آثار ملی ایران قرار داشته و در حال ثبت جهانی است (حضرتی‌صومعه، ۱۳۸۸: ۵۸–۵۷). نقوش هندسی و تزیینی آن پتانسیل بالایی برای طراحی پوشاک دارند، اما تاکنون پژوهشی در این زمینه انجام نشده‌است، انجام چنین پژوهش‌هایی می‌توانند راهکارهایی نوین برای حفظ و انتقال ارزش‌های فرهنگی از طریق به‌کارگیری نقوش در طراحی پوشاک برای نسل‌های آینده ارائه دهند و به حیات فرهنگی و هنری و بومی ماسوله کمک کنند. این پژوهش با هدف احیای هویت ایرانی- اسلامی در طراحی پوشاک برای بانوان با بررسی و استخراج آرایه‌های معماری این شهر به دو سؤال مدنظر پاسخ می‌دهد: ۱- آرایه‌های معماری ماسوله از چه مفاهیم ایرانی و اسلامی برخوردارند؟ ۲- چگونه می‌توان از این آرایه‌ها برای در طراحی پوشاک بانوان استفاده نمود؟

پیشینه پژوهش

در بخش پیشینه پژوهش ابتدا پیشینه آرایه‌های معماری شهر تاریخی ماسوله پرداخته خواهد شد و پس از آن به پژوهش‌هایی که درباره پژوهش‌هایی که درباره احیاء هویت فرهنگی در طراحی پوشاک به‌کارگرفته شده‌است پرداخته خواهد شد. شربتیان (۱۳۹۷)، در مورد معماری ماسوله به نتایج ذیل دست یافته‌است: شهر تاریخی ماسوله نمونه‌ای بسیار مطلوب برای یک معماری بومی و پایدار محسوب می‌شود که معماری آن به فرهنگ، طبیعت و سبک زندگی مردم احترام می‌گذارد. حسن‌پورلمر و همکاران در پژوهش «مطالعه تطبیقی هنر کومیکوی ژاپنی و گره‌چینی ماسوله ایران» (۱۴۰۱)، به نتایج ذیل دست‌یافته‌اند: نتایج پژوهش نشان‌دهنده آن است که عمده‌ترین عوامل مؤثر در شکل‌گیری هنر کومیکو، وجود مفاهیمی همچون؛ اشکال گیاهی، حیوانات و تعاملات فرهنگی با کشورهای چین و هند، البسه سنتی چین و ژاپن، عناصر معماری سنتی و محیط زندگی و زیست‌محیطی ژاپن است. مفاهیم شکل‌دهنده گره‌چینی‌ها به‌صورت‌های؛ اجرام آسمانی، نمادهای مذهبی، اسماء و اعداد مقدس، اشکال هندسی ساده و پیچیده، الگوهای غیربومی، نقوش حیوانات و گیاهان بومی ماسوله هستند. پژوهش اسمیت و یاتس با عنوان «مد شکوفا: تحلیل پدیدارشناسی تفسیری از تجربه پوشیدن یک لباس شاد» (۲۰۱۸)، نشان داد که استفاده از عناصر معماری سنتی در طراحی لباس، نقش مهمی در احیای هویت فرهنگی دارد و نمادهای تاریخی می‌توانند در طراحی مد پایدار به‌کاررود. در ایران، نوحه‌خوان‌بیگی و همکاران در «مطالعه تحلیلی طراحی لباس مفهومی و مدرن با الهام از معماری پارامتریک» (۱۴۰۰)، نتیجه گرفتند که آرایه‌های هندسی معماری با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای مدرن، در طراحی پوشاک کاربرد دارند. استفاده از آرایه‌های معماری ماسوله در طراحی پوشاک، فرصتی برای احیای هویت فرهنگی و معرفی میراث ایرانی به جهان است. پژوهش‌های موجود نشان می‌دهند که عناصر سنتی، حس هویت و تعلق را تقویت می‌کنند. با توجه به خلأ پژوهشی در این حوزه، این مطالعه به‌دنبال بررسی ادغام آرایه‌های معماری ماسوله در طراحی مد معاصر است تا به ترویج فرهنگ محلی و توسعه پایدار

صنعت پوشاک کمک کند. نتایج این پژوهش می‌تواند الهام‌بخش طراحان و هنرمندان برای بهره‌گیری از عناصر غنی فرهنگی باشد.

روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی، کاربرد آرایه‌های معماری شهر ماسوله در طراحی پوشاک را بررسی کرده‌است. در بخش اسنادی، منابع معتبر معماری اسلامی- ایرانی، الگوهای تزیینی و طراحی‌لباس تحلیل شد تا چارچوب نظری پژوهش شکل گیرد. در بخش میدانی، از ۵۶۴ بنای ماسوله، ۱۵۱ اثر تاریخی با آرایه‌های برجسته انتخاب و ۱۷۹ آرایه معماری شناسایی شد. از این میان، ۲۰ الگوی هندسی با نقوش گل و گیاه برای طراحی پوشاک برگزیده شدند علت انتخاب این‌گونه از نقوش گل و گیاه که نمادی از ظرافت و زیبایی هستند و همچنین پیوندی مناسب با هویت زنانه دارند (Young et al., 2020: 112) از میان انواع نقوش هندسی موجود در ماسوله انتخاب شده‌اند. برای طراحی پوشاک با نقوش آرایه‌های معماری ماسوله از هوش مصنوعی در طراحی پوشاک بانوان که شامل: لباس‌های اداری، مانتو مجلسی، شال، روسری و مقنعه به‌کاررفتند استفاده شده‌است. در طراحی‌های پوشاک سعی شده‌است از رنگ‌های مانند لاجوردی، زرشکی، سبز ایرانی، زرد ایرانی، قرمز ایرانی، بنفش ایرانی، آبی ایرانی و نیلی ایرانی استفاده کردند که ریشه در فرهنگ و معماری اسلامی- ایرانی استفاده گردد.

تحلیل یافته‌ها

معرفی آرایه‌های معماری شهر تاریخی ماسوله

شهر تاریخی ماسوله در استان گیلان در مختصات جغرافیایی ۳۷٫۱۵۵ درجه شمالی و ۴۸٫۹۸۹ درجه شرقی واقع شده‌است. این شهر در دامنه‌های کوهستانی البرز، در ارتفاع حدود ۱۰۵۰ متری از سطح دریا قرار دارد. موقعیت آن در دره‌ای سرسبز با اقلیم معتدل و مرطوب، معماری پلکانی منحصربه‌فردی را شکل داده‌است. نزدیکی به جنگل‌های هیرکانی و رودخانه ماسوله‌رود، ویژگی‌های طبیعی و فرهنگی این منطقه را تقویت کرده‌است. محلات اصلی ماسوله شامل خانه‌بر، مسجدبر کشه‌سر، اسدمحله و بازار هستند که به‌صورت یکپارچه با بافت پلکانی شهر و بازار مرکزی آن پیوند دارند (تصویر ۱). آرایه‌های معماری ماسوله از تنوع هندسی برخوردارند و در سه گونه ابنیه مسکونی، مذهبی و تجاری به‌کاررفته‌اند. این تزیینات شامل موارد زیر می‌شوند: گره‌چینی و قواره‌بری در بازشوها، منبت‌کاری درب‌ها و ستون‌ها، قوس‌های ورودی و مقرنس‌کاری محراب مساجد، گچبری، کاشی‌کاری، کنده‌کاری و کتیبه‌های چشم‌نظر هستند که در ادامه مفاهیم نمادین آرایه‌ها تحلیل خواهند شد.

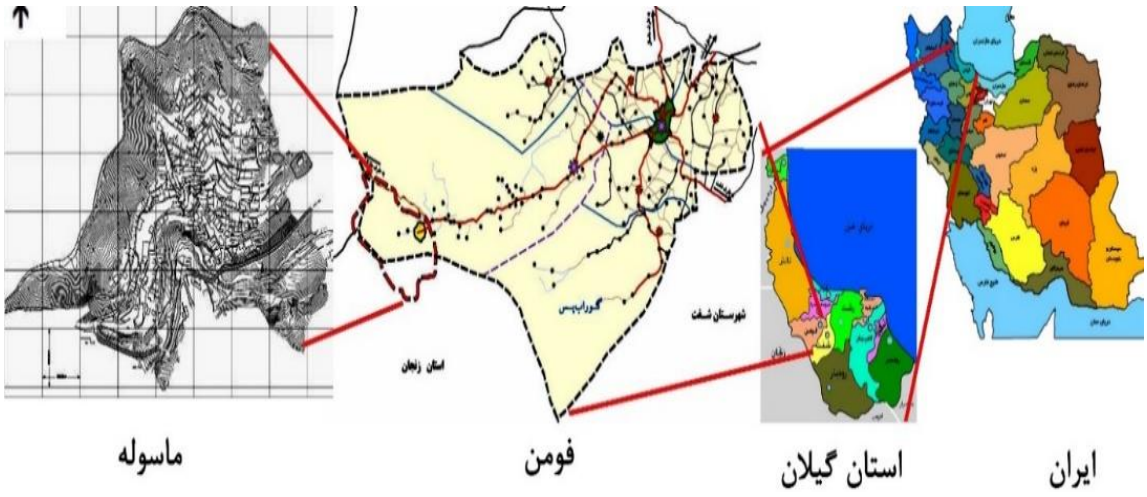

تصویر ۱- موقعیت جغرافیایی ماسوله. منبع: (نگارندگان)

مفاهیم آرایه‌های گره‌چینی و قواره‌بری ماسوله به‌کاررفته در طراحی پوشاک

نقوش گره‌چینی یکی از پرکاربردترین هنرهای معماری اسلامی هستند (طوجی، ۱۳۹۳: ۲۵). در آرایه‌های معماری ماسوله چهار عنصر: اجرام آسمانی، نمادها، اسماء و اعداد مقدس، اشکال هندسی و اشکال غیربومی نقش مهمی در شکل‌گیری گره‌چینی‌های ماسوله داشته‌اند.

گره‌چینی‌های الهام گرفته از اجرام آسمانی

گره‌چینی‌های الهام گرفته از اجرام آسمانی ماسوله، مانند طرح‌های شمسه (خورشید)، ستاره، تلفیق آسمانی و اعداد و ترکیب اجرام آسمانی با اشکال هندسی، از رایج‌ترین مفاهیم به‌کاررفته در این شهر تاریخی هستند (Hasanpour Loumer et al., 2024: 300). در ادامه برخی از گره‌چینی‌های ماسوله در جدول (۱) بررسی قرار خواهند گرفت (تصویر ۲ الی ۹).

جدول ۱- نقوش هندسی گره‌چینی و قواره‌بری. منبع: (زمرشیدی، ۱۳۶۵: ۲۶۱؛ توماج‌نیا، ۱۴۰۱: ۳۷)

تصویر ۲- گره چهارقل	تصویر ۳- گره شش دوازده الماس‌تراش	تصویر ۴- قواره‌بری چلیپا	تصویر ۵- قواره‌بری بته و جقه	تصویر ۶- قواره‌بری هشت چهارلنگه تخم‌دار در زمینه مستطیل	تصویر ۷- چهارلنگه در زمینه دایره	تصویر ۸- قواره‌بری گل نو در زمینه مربع	تصویر ۹- قواره‌بری شمسه معقلی
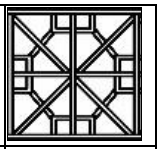	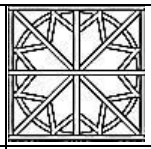	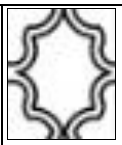	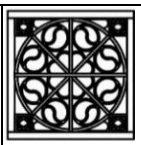	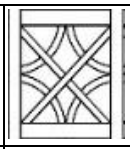	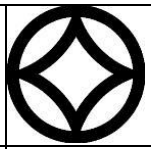		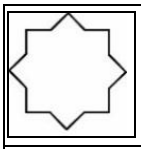

شناخت مفاهیم گره چهارقل

گره چهارقل، الگویی کلیدی در هنر اسلامی با چهار ضلع متقاطع و مرکز متحد، در معماری، کاشی‌کاری و پارچه‌ها به‌کارمی‌رود و نماد تقارن، وحدت و کثرت است (Khan, 2018: 45). این نوع گره با انعطاف‌پذیری در خلق الگوهای پیچیده، زیبایی و شکوه را به مساجد و آثار هنری می‌افزاید و در فلسفه اسلامی، بیانگر تفکر عمیق و زیبایی‌شناسی متعالی است (Mohammadi, 2019: 45; Sadeghi, 2021: 92; Rezaei, 2020: 78) (تصویر ۲).

شناخت مفاهیم گره شش دوازده الماس‌تراش

گره شش دوازده الماس‌تراش، الگویی هندسی در معماری اسلامی، با زیبایی و معانی معنوی، نظم کیهانی را بازتاب داده و در مساجد فضایی آرامش‌بخش ایجاد می‌کند (Abas & Salman, 1992: 61; Ebrahimian, 2004: 36; Nasr, 1993: 72; El-Said & Parman, 1976: 54). مبتنی بر هندسه اقلیدسی، این الگو با حلقه‌های شش‌ضلعی و دوازده‌ضلعی و اشکال الماسی، نماد کمال و تعادل بوده و تقارن آن نظم ابدی جهان را نشان می‌دهد (Kuran, 1996: 44; Moorish, 2007: 63; Ebrahimian, 2004: 31) (تصویر ۳).

تبیین مفاهیم قواره‌بری

آرایه‌های قواره‌بری از نقوش دوار و منحنی تصویر الهام گرفته‌اند و معمولاً بر روی سطوح بازشوهای چوبی به‌کارمی‌روند. پنج محور اصلی در تصویرگری قواره‌بری شهر تاریخی ماسوله نقش داشته‌اند: نمادهای مقدس، اشکال حیوانی، نقوش گیاهی، اشکال انسانی و اشکال هندسی و غیربومی هستند که در ادامه، برخی از آن‌ها موردبررسی قرار خواهند گرفت.

تبیین مفاهیم قواره‌بری چلیپا

چلیپا، الگویی هندسی در معماری اسلامی، با چهار بازوی متقارن، تعادل و توازن را در مساجد و بناهای مذهبی ایجاد کرده و نماد چهار عنصر و جهت جغرافیایی است (Ahmad, 2015: 56). این الگو در بخش‌های مرکزی یا ورودی بناها، زیبایی و بعد معنوی را تقویت کرده و با انعطاف‌پذیری بالا، طرح‌های پیچیده‌ای خلق می‌کند (تصویر ۴).

تبیین مفاهیم قواره‌بری بته و جقه

قواره‌بری بته و جقه الگویی هندسی در معماری اسلامی و هنرهای دستی ایرانی است که با تقارن و نظم بصری، فضایی معنوی و متوازن ایجاد می‌کند و مفاهیم رشد، کمال و هماهنگی را بازتاب می‌دهد

(تصویر ۵). نقش بته نماد زندگی و شکوفایی با خطوط منحنی متقارن است (Buchanan, 2018: 152) و نقش جقه نیز با شکل قطره‌ای خود، نماد کمال و تکامل محسوب می‌شود (Hillenbrand, 2019: 92).

تبیین قواره‌بری هشت چهارلنگه تخم‌دار در زمینه مستطیل

گره هشت چهارلنگه تخم‌دار ساختاری متقارن از هشت عنصر مستطیلی و عناصر دایره‌ای و بیضوی است که نظم هندسی و تعادل بصری را به تصویر می‌کشد (Ebrahimian, 2015: 56). این الگو در معماری اسلامی نماد نظم کیهانی و هماهنگی است و در تزیینات سقفی، کاشی‌کاری و دیوارها کاربرد دارد (تصویر ۶). زمینه مستطیلی آن نیز به تقویت نظم بصری طرح کمک می‌کند (Graham, 2020: 102).

تبیین قواره‌بری چهارلنگه در زمینه دایره

نقش چهارلنگه در زمینه دایره، بر تقسیم متقارن دایره به واحدهای منظم استوار است و در طراحی‌های دایره‌ای یا مرکزی به‌کارمی‌رود (Yeganeh, 2021: 88). این تقسیم‌بندی با خطوط هندسی، نظم و تعادل ایجاد می‌کند (Sadeghi, 2022: 142). در هنر اسلامی، دایره نماد کمال و بی‌پایانی است و تقسیم آن به چهار بخش، نماینده چهار جهت اصلی یا مراحل تکامل معنوی است (Tavakol, 2023: 111). این الگو در معماری اسلامی، به‌ویژه در فضاهای مذهبی، نظم کیهانی را برجسته می‌کند (Kiani, 2020: 75) (تصویر ۷).

تبیین قواره‌بری گل نو در زمینه مربع

نقش قواره‌بری گل نو با طراحی گل‌های شش‌گوش یا دایره‌ای در شبکه‌ای مربعی با تقارن و تکرار شکل می‌گیرد (Aziz, 2023: 94; Aliabadi, 2021: 33). در هنر اسلامی، این گل‌ها نماد کمال معنوی و نظم کیهانی بوده و در بناهای مذهبی، هماهنگی میان انسان، طبیعت و الوهیت را نشان می‌دهند (Mansour, 2022: 22; Saffari, 2023: 66). این طرح با تقسیم‌بندی منظم مربع و جای‌گذاری گل‌ها، بازتاب جمال‌الهی و جهان‌بینی اسلامی است (تصویر ۸).

تبیین قواره‌بری شمسه معقلی

شمسه، با ساختار دایره‌ای و پرتوهای شعاعی، نماد نور و کمال‌الهی در معماری اسلامی- ایرانی است و در گنبدها و محراب‌ها با ریشه پارسی باستان استفاده شده‌است (تصویر ۹). با الگوهای معقلی، در دوره سلجوقی و ایلخانی تعادل بصری را تقویت می‌کرد (Pope, 1965: 189). قواره‌بری، شمسه و معقلی، نماد حیات، نور و نظم، فضاهایی معنوی و زیبا در معماری ایرانی ایجاد کرده‌اند.

تبیین نقوش هندسی منبت‌کاری

الگوهای منبت‌کاری ماسوله به‌طور غالب از الگوهای هندسی، نباتی و گاهی نمادین تشکیل شده‌اند. این الگوها، علاوه بر زیبایی بصری، ابعاد معنوی و رمزی دارند که به فرهنگ و اعتقادات مردم منطقه اشاره می‌کنند. منبت‌کاری در شهر تاریخی ماسوله در شش سطح؛ ۱- اشکال انسانی ۲- اشکال گیاهی ۳- اشکال حیوانی ۴- اشکال هندسی مقدس ۵- اشکال غیربومی ۶- اشکال آسمانی دسته‌بندی می‌گردند. در ادامه برخی از مهم‌ترین الگوهای هندسی منبت‌کاری ماسوله همانند الگوهای منبت‌کاری اسلیمی دهان‌اژدری، منبت‌کاری تلفیق طرح کبوتر و درخت زندگی، منبت‌کاری گل نیلوفر پنج‌پر و منبت‌کاری چهارلنگه هشت طبل تبیین می‌گردند (Hasanpour Loumer et al., 2023: 75) (جدول ۲- تصویر ۱۰ الی ۱۳).

تبیین منبت‌کاری اسلیمی دهان‌اژدری

منبت‌کاری اسلیمی دهان‌اژدری یک الگوی پیچیده در هنر اسلامی است که با خطوط منحنی، برگی و بی‌پایان زیبایی بصری و معناهای معنوی را منتقل می‌کند (Smith, 2019: 45; Johnson & Lee, 2020: 7). این طرح با خطوط دوار و هندسی، زینت‌های تزیینی پیچیده‌ای ایجاد کرده و نماد قدرت و اراده الهی است (Wilson, 2022: 63; Brown, 2021: 112). خطوط پیچشی آن در قالب دایره‌ای یا مربعی، مفاهیم کمال، وحدت و بی‌نهایت را نمادین برجسته می‌دارند (Clark, 2023: 98; Taylor, 2021: 125; Davis, 2020: 89) (تصویر ۱۰).

جدول ۲- نقوش هندسی منبت‌کاری ماسوله. منبع: (اعتمادی، ۱۴۰۰: ۵۶؛ مهدی‌زاده، ۱۳۹۸: ۳۴)

	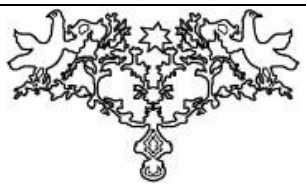	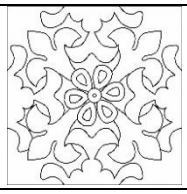	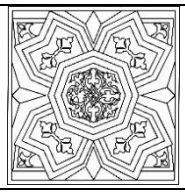
تصویر ۱۰- منبت‌کاری اسلیمی دهان‌اژدری	تصویر ۱۱- منبت‌کاری تلفیق طرح کبوتر و درخت زندگی	تصویر ۱۲- گل نیلوفر پنج‌پر	تصویر ۱۳- منبت‌کاری چهارلنگه هشت طبل

تبیین هندسی منبت‌کاری طرح کبوتر و درخت زندگی

نقوش کبوتر و درخت زندگی در هنر اسلامی نمادهایی از وحدانیت، جاودانگی و تجدید حیات هستند که از طریق الگوهای متقارن برجسته می‌شوند (Al-Faruqi, 2023: 145) (تصویر ۱۱). کبوتر نماد صلح و حرکت مستمر است و با خطوط چرخشی انرژی مثبت را منتقل می‌کند (Abdullah, 2022: 87; Ghaffari, 2021: 158)، درحالی‌که درخت زندگی نماد رشد، پایداری و اتصال به عالم الهی است (Ali, 2023: 128; Khalili, 2018: 63). ترکیب این دو عنصر یک طرح متقارن و بی‌پایان خلق می‌کند که نماد وحدت و کمال است (Hassan, 2023: 92; Rashid, 2023: 115).

تبیین هندسی منبت‌کاری طرح گل نیلوفر پنج‌پر

در فرهنگ اسلامی، گل نیلوفر پنج‌پر نماد کمال، تجدید زندگی و رشد معنوی است که پنج‌پرهای آن به پنج عنصر اسلامی (جسم، روح، عقل، قلب و روحانیت) اشاره دارد (Al-Farooq, 2025: 88). این نماد پیوند میان ماده و معنا را نشان داده و احدیت در تنوع را برجسته می‌کند (Garcia, 2021: 126). همچنین، به‌عنوان گیاهی که از آب سر برآورده و به‌سوی نور می‌رود، حرکت انسان از دنیا به‌سوی الهیت و تکامل روحی را نمایان می‌دارد (Al-Sayyed, 2023: 94) (تصویر ۱۲).

تبیین منبت‌کاری چهارلنگه هشت طبل

ترکیب «چهارلنگه هشت طبل» علاوه بر زیبایی بصری، دارای معانی عرفانی و فلسفی است (Karimian, 2021: 78). چهارلنگه می‌تواند نماد ارکان اصلی هستی یا چهار جهت جغرافیایی باشد، درحالی‌که هشت طبل نمایان‌گر تکثر، بسط وجود یا چرخه‌های کیهانی است. این معانی عمیق فلسفی، طرح را فراتر از تزیینی صرف برده و غنای معنوی آن را برجسته می‌کند (Blair & Bloom, 2007: 112) (تصویر ۱۳).

تبیین نقوش هندسی گچ‌بری

گچ‌بری‌های ماسوله غالباً در ابنیه مذهبی ماسوله کاربرد داشته‌است و در چهارگانه؛ تمثال مقدس، اشکال گیاهی، ترکیب اشکال گیاهی و جانوری و خطاطی که هر یک دارای زیرمجموعه‌هایی هستند (Hasanpour Loumer et al., 2024: 135). در ادامه به تفسیر برخی از مفاهیم آرایه‌های گچ‌بری ماسوله پرداخته خواهد شد (تصویر ۱۴- ۱۷).

جدول ۳- نقوش هندسی گچ‌بری و مقرنس. منبع: (پیران، ۱۳۹۴: ۳۴؛ مطیفی‌فرد، ۱۳۹۱: ۴۹؛ رحیمی، ۱۴۰۲: ۳۵)

تصویر ۱۴- گچ‌بری ختایی گل شاه‌عباسی	تصویر ۱۵- گچ‌بری گل محمدی	تصویر ۱۶- طرح غنچه گل لاله	تصویر ۱۷- محراب مقرنس دار

تبیین گچ‌بری ختایی گل شاه‌عباسی

گل شاه‌عباسی، نماد کمال، تجدید زندگی و رشد معنوی در فرهنگ ایرانی- اسلامی، با پرهای مضرب سه یا شش، به جسم، روح، روحانیت و صفات‌الهی اشاره دارد و پیوند ماده و معنا را در مسیر نور الهی نشان می‌دهد (Al-Masri, 2021: 89) (تصویر ۱۴).

تبیین گچ‌بری گل محمدی

در فرهنگ اسلامی، گل‌محمدی نمادی از زیبایی، معنویت و تجدیدنظر در زندگی است. این گل با ساختار متقارن و منظم، به‌عنوان نماینده‌ای از ترتیب و تنظیم در طبیعت در نظر گرفته می‌شود (Ettinghausen, 1976: 82). در معماری و باغ‌سازی اسلامی، از گل‌های محمدی برای تصویرسازی از جنت از آن استفاده می‌شود (Pearson, 2001: 78) (تصویر ۱۵).

تبیین گچ‌بری غنچه گل لاله

در فرهنگ ایرانی، گل لاله نماد زندگی، عشق و تجدید حیات است. ساختار هندسی و متقارن آن، علاوه‌بر زیبایی، پیام‌های معنوی از وحدت طبیعت و هنر و باور به رشد دائمی را منتقل می‌کند (Mohammadi & Rostami, 2022: 93; Alizadeh, 2020: 56) (تصویر ۱۶).

تبیین گچ‌بری مقرنس

در فرهنگ اسلامی، مقرنس نماد عظمت و قدرت‌الهی است و ساختار گلی آن در فضاهای بالایی، ترتیب و نظم طبیعت را برجسته می‌کند (Khoury, 2008: 52). این عنصر در معماری اسلامی فضای مقدسی ایجاد می‌کند و به القای حس تجلی و تعظیم کمک می‌کند (Harbison, 1990: 132) (تصویر ۱۷).

تبیین کاشی‌کاری

طرح‌های کاشی‌کاری ماسوله غالباً به‌صورت اشکال گیاهی، هندسی و کتیبه دسته‌بندی می‌گردند در ادامه مفاهیم نمادین برخی از آرایه‌های کاشی‌کاری شهر تاریخی ماسوله تفسیر می‌گردند (تصویر ۱۸-۲۱).

جدول ۴- نقوش هندسی کاشی‌کاری ماسوله. منبع: (زمرشیدی، ۱۳۸۴: ۶۸؛ جهانی‌سیاهرودی، ۱۴۰۳: ۵۴)

تصویر ۱۸- کاشی طرح هندسی نقش صدف	تصویر ۱۹- کاشی طرح هندسی گل هشت‌پر در زمینه لوزی	تصویر ۲۰- طرح هندسی گل شبدر چهار برگ	تصویر ۲۱- طرح واگیره برگ کنگر

تبیین کاشی طرح هندسی نقش صدف

در هنر اسلامی، طرح صدف به‌عنوان نمادی از کمال و بی‌نهایت شناخته می‌شود. معماران با استفاده از این الگو، فضاهایی ایجاد می‌کنند که نه‌تنها زیبا بلکه معنوی نیز هستند (Hensel, 2013: 102). این الگو در مساجد و بناهای مذهبی به‌عنوان ابزاری برای انتقال احساسات معنوی و روحانی به‌کارمی‌رود (Meyer, 2008: 45) (تصویر ۱۸).

تبیین کاشی طرح هندسی گل هشت‌پر در زمینه لوزی

طرح گل هشت‌پر در هنر و معماری اسلامی الگویی نمادین است که با ساختار متقارن و تکرارشونده‌اش، معانی کمال و نظم‌الهی را منتقل می‌کند و نماد بهشت و جهان معنوی دانسته می‌شود (Kostof, 1995: 134). این طرح علاوه بر زیبایی، پیوند انسان با غیب و کاوش در حقیقت را نیز نشان می‌دهد (تصویر ۱۹).

تبیین کاشی طرح هندسی گل شبدر چهار برگ

گل شبدر چهاربرگ در هنر اسلامی، نماد شانس، پیوند با طبیعت و سفر معنوی به‌سوی کمال است و با تقارن هندسی، تعادل و کمال را القاء می‌کند (Grabar, 1973: 124). در معماری مقدس، این الگو به بهشت، احدیت‌الهی و چهارگانه‌های کیهانی مانند جهات یا عناصر طبیعی اشاره دارد (Malekzadeh, 2015: 45) (تصویر ۲۰).

تبیین کاشی طرح واگیره برگ کنگر

برگ کنگر از میراث هنری دوره ساسانی، پس از ورود

اسلام در تزیین محراب‌ها و عناصر معماری رواج یافت (حیدرنتاج و مقصودی، ۱۳۹۸: ۷۵) و نماد قدرت و پیروزی محسوب می‌شد (صحافی‌اصل و دیگران، ۱۳۹۰: ۷۵) (تصویر ۲۱). در ادامه، روش ترسیم طرح هندسی گل هشت‌پر در زمینه لوزی، همراه با قواره‌بری چلیپا و منبت‌کاری چهارلنگه هشت طبل، توضیح داده خواهد شد.

در ادامه نقوش هندسی شهر تاریخی ماسوله در ساختار طراحی پوشاک آقایان و بانوان ارائه خواهند گردید.

تبیین پوشاک محلی بانوان ماسوله

لباس محلی گیلان با قدمتی بیش از چهارهزارساله بازتابی از سنت‌ها، طبیعت و باورهای فرهنگی و مذهبی است که هنوز در مناطقی مانند ماسوله پوشیده می‌شود (دوستی‌ماسوله، ۱۳۹۹: ۶۳)، (شبان، ۱۳۹۰: ۳۱). در ادامه انواع پوشاک محلی بانوان ماسوله تبیین می‌گردند. لباس‌های محلی زنان گیلان (تصویر ۲۵) به سه بخش اصلی تقسیم می‌شوند: ۱. شرق گیلان (لباس قاسم‌آبادی)، ۲. غرب گیلان (لباس تالشی)، ۳. بخش مرکزی (لباس رسوخی).

لباس رسوخی؛ لباس محلی زنان ماسوله در گیلان، با ریشه در دوره قاجار و تأثیر از زنجان، شامل دامن شلیته پرچین، جلیقه پولک‌دوزی، روسری، سربند (لچک و دستمال)، پیراهن، کت، شلوار و چادر کمر است (چراغ‌چشم و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۶).

پیراهن: این بالاپوش در گویش تالشی «شَوی» نامیده می‌شود و دارای چاک در دو طرف است. طول آن معمولاً تا روی تنبان می‌رسد.

جلیقه: این پوشش در غرب گیلان «جِلِختِه» یا «جِلَخدَه» نامیده می‌شود. جلیقه‌ها معمولاً جلوباز، با سه دکمه، یقه‌هفت و سه جیب در طرفین هستند و در پشت دارای سگک برای تنظیم اندازه می‌باشند.

شَلیتَه (کوتاه تومان- دامن کوتاه): «گِردِ تومان» دامنی کوتاه و چین‌دار و «دراز تومان» دامنی بلند و چین‌دار در مرکز و شرق گیلان است، درحالی‌که در غرب گیلان تالشی‌ها آن را «شولار» می‌نامند.

چادر کَمَر: «چارشو» پوششی است که زنان گیلان و ماسوله آن را به کمر می‌بندند و در گویش محلی چنین نامیده می‌شود؛ رنگ غالب آن قرمز است (کوچکی‌زاده و دادرس، ۱۳۹۳: ۴۳). این لباس‌ها تنها دارای ارزش زیبایی‌شناختی نیستند، بلکه انعکاس‌دهنده فرهنگ، تاریخ و هویت جامعه محلی هستند (تصویر ۲۲).

تصویر ۲۲- لباس محلی بانوان ماسوله. منبع: (نگارندگان)

کاربرد آرایه‌های معماری ماسوله برای طراحی پوشاک بانوان

در تاریخ پوشاک، تحولات عمدتاً بر لباس زنان تمرکز داشته‌است (Bucar, 2019: 63). گرایش ذاتی زنان به زیبایی و زینت سبب تنوع گسترده در لباس آن‌ها شده‌است (پایدارفرد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۱؛ Grayson, 2008: 102 ; Al-Hakim, 2013: 25; Parsa, 2015: 152) (جدول ۶، تصاویر ۶۲-۲۳).

نمونه‌هایی از طراحی‌های لباس زنان ایرانی را با الهام از عناصر تاریخی و با کمک هوش مصنوعی نشان می‌دهد که شامل مانتو مجلسی، روسری، مقنعه، لباس مجالس و اداری است. لازم به ذکر است اشاره گردد؛ تمامی تصاویر انسانی به‌کار گرفته‌شده در جداول (۵ تا ۸) توسط هوش مصنوعی ایجاد شده‌اند و از هیچ مدل واقعی استفاده نشده‌است.

جدول ۵- کاربرد نقوش هندسی شهر تاریخی ماسوله در طراحی پوشاک بانوان مانتو مجلسی.

منبع: (ایجاد شده توسط هوش مصنوعی از نگارندگان)

تصویر ۲۳- گل نیلوفر پنج پر	تصویر ۲۴- بته و جقه	تصویر ۲۵- طرح گل محمدی	تصویر ۲۶- گل شبدر چهار برگ
تصویر ۲۷- طرح صدف	تصویر ۲۸- غنچه گل لاله	تصویر ۲۹- طرح واگیره برگ کنگر	تصویر ۳۰- مقرنس

تصویر ۳۱- طرح تلفیقی کبوتر و درخت زندگی	تصویر ۳۲- گل هشت‌پر در زمینه لوزی	تصویر ۳۳- چهارلنگه هشت طبل	تصویر ۳۴- طرح قواره‌بری شمسه معقلی

جدول ۶- کاربرد نقوش هندسی شهر تاریخی ماسوله جهت طراحی پوشاک اداری بانوان.

منبع: (ایجاد شده توسط هوش مصنوعی از نگارندگان)

تصویر ۳۵- گل نیلوفر پنج پر	تصویر ۳۶- بته و جقه	تصویر ۳۷- طرح گل محمدی	تصویر ۳۸- گل شبدر چهار برگ
تصویر ۳۹- طرح صدف	تصویر ۴۰- غنچه گل لاله	تصویر ۴۱- طرح واگیره برگ کنگر	تصویر ۴۲- مقرنس

تصویر ۴۳- طرح تلفیقی کبوتر و درخت زندگی	تصویر ۴۴- گل هشت‌پر در زمینه لوزی	تصویر ۴۵- چهارلنگه هشت طبل	تصویر ۴۶- طرح قواره‌بری شمسه معقلی

جدول ۷- کاربرد نقوش هندسی شهر تاریخی ماسوله جهت طراحی پوشاک بانوان، شال، روسری و مقنعه.

منبع: (ایجاد شده توسط هوش مصنوعی از نگارندگان)

تصویر ۴۷- گل شاه‌عباسی	تصویر ۴۸- چهارلنگه هشت طبل	تصویر ۴۹- طرح واگیره برگ کنگر	تصویر ۵۰- گل هشت‌پر در زمینه لوزی
تصویر ۵۱- گل محمدی	تصویر ۵۲- گل نیلوفر پنج پر	تصویر ۵۳- طرح کبوتر و درخت زندگی	تصویر ۵۴- طرح قواره‌بری شمسه معقلی

تصویر ۵۵- گل نیلوفر پنج پر

تصویر ۵۶- گل هشت‌پر در زمینه لوزی

تصویر ۵۷- گل شبدر چهار برگ

تصویر ۵۸- طرح قواره‌بری شمسه معقلی

تصویر ۵۹- طرح صدف

تصویر ۶۰- غنچه گل لاله

تصویر ۶۱- طرح کبوتر و درخت زندگی

تصویر ۶۲- بته و جقه

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که تزیینات معماری شهر تاریخی ماسوله، شامل ۲۰ الگوی هندسی و گیاهی استخراج شده از ۱۵۱ بنای تزیینی در میان ۵۶۴ ساختار تاریخی مورد بررسی، به‌گونه‌ای مؤثر در طراحی لباس زنان به‌کارگرفته شده‌اند. این الگوها، که از طریق تکنیک‌های سنتی نظیر گره‌چینی، کنده‌کاری چوب، کاشی‌کاری و گچ‌بری شکل گرفته‌اند، مفاهیم عمیق ایرانی- اسلامی از جمله توحید، رشد معنوی و تعادل کیهانی را به‌صورت بصری منتقل می‌کنند. بهره‌گیری از رنگ‌های سنتی ایرانی مانند آبی و سبز، که با ارزش‌های فرهنگی هم‌خوانی دارند، در کنار استفاده از فناوری هوش مصنوعی در فرآیند طراحی، لباس‌هایی خلق کرده‌است که نه‌تنها از منظر زیبایی‌شناسی ممتاز هستند، بلکه ارزش‌های فرهنگی و معنوی را به مخاطبان جهانی معرفی می‌کنند. نتایج این مطالعه تأیید می‌کند که این رویکرد، هویت ایرانی- اسلامی را در طراحی لباس تقویت کرده و با ارتقای جذابیت بصری و معنایی، به رونق گردشگری و ترویج فرهنگ ایرانی یاری می‌رساند. تزیینات معماری ماسوله، به‌عنوان عناصری ریشه‌دار در فرهنگ ایرانی، امکان احیای میراث فرهنگی را در بستر مد فراهم آورده و در برابر چالش‌های جهانی‌سازی، مسیری مؤثر برای حفظ و ترویج هویت فرهنگی ایجاد می‌کنند. برای پژوهش‌های آتی، پیشنهاد می‌شود که تأثیر کاربرد این الگوهای معماری در سایر حوزه‌های طراحی، مانند طراحی داخلی یا محصولات صنعتی، بررسی شود تا پتانسیل‌های گسترده‌تر این میراث فرهنگی در صنایع خلاق ارزیابی گردد. همچنین، مطالعه‌ای تطبیقی برای مقایسه تأثیرگذاری الگوهای تزیینی ماسوله با سایر شهرهای تاریخی ایران، نظیر یزد یا کاشان، می‌تواند به درک عمیق‌تری از تنوع و ویژگی‌های منطقه‌ای هویت ایرانی- اسلامی در طراحی منجر شود.

منابع

- اعتمادی، محمدمهدی. (۱۴۰۰). *سیری در هنر منبت*. تهران: سنجش و دانش.
- اکبری، عسگر. (۱۳۹۹). مؤلفه‌های هویت ایرانی اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری. *مطالعات ملی*، ۲۱(۳)، ۶۳-۴۵.
- پایدارفرد، آرزو؛ نامورمطلق، بهمن؛ و محجوبی، فاطمه. (۱۳۹۴). طراحی لباس ملی با الهام از پوشاک سنتی مردم خراسان جنوبی. *مطالعات ملی*، ۱۶(۴)، ۱۵۰- ۱۳۳.
- پیران، حسن. (۱۳۹۴). *گچ‌بری سنتی*. تهران: سخنوران.
- توماج‌نیا، آزاده. (۱۴۰۱). *گره‌چینی از صنایع دستی تا معماری*. تهران: ساکو.
- جهانی‌سیاهرودی، میلاد. (۱۴۰۳). *کاشی‌کاری و کاشی‌نگاری در گیلان (سده‌ی هفتم تا چهاردهم هجری قمری)*. رشت: دوبون.
- چراغ‌چشم، یلدا؛ طالس‌انسان‌دوست، فرشته؛ و فرمند، محمدرضا. (۱۳۹۴). *پوشاک مردم گیلان*. رشت: ایلیا.
- حسن‌پورلمر، سعید؛ نژادابراهیمی، احد؛ ستاری‌ساربانقلی، حسن؛ و وندشعاری، علی. (۱۴۰۱). مطالعه تطبیقی هنر کومیکوی ژاپنی و گره‌چینی ماسوله ایران. *نشریه پژوهش هنر*، ۱۲(۲۳)، ۲۱-۱.
- حضرتی‌صومعه، زهرا. (۱۳۸۸). هویت ملی ایرانی. *علوم رفتاری*، ۱(۲): ۶۵-۵۳.
- حیدرنتاج، وحید؛ و مقصودی، میترا. (۱۳۹۸). مطالعه نقوش برجسته گیاهان اسطوره‌ای در گچ‌بری دوره ساسانیان با تأکید بر کاخ تیسفون. *فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی*، ۱۰(۲): ۸۵-۷۵.
- دوستی‌ماسوله، مریم. (۱۳۹۹). *گشت‌وگذار در گیلان*. رشت: بلور.
- رحیمی، سیمین. (۱۴۰۲). *آشنایی با هنر گچ‌بری مدرن*. چهارمحال و بختیاری (شهرکرد)، دزپارت.
- زمرشیدی، حسین. (۱۳۶۵). *گره‌چینی در معماری اسلامی و هنرهای دستی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- زمرشیدی، حسین. (۱۳۸۴). *کاشی‌کاری ایران: خط معقلی (جلد ۳)*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- شربتیان، یعقوب. (۱۳۹۷). بررسی اقلیم، معماری و فرهنگ ماسوله با رویکرد معماری بومی از منظر انسان‌شناسی شهری. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی)*، ۱۰(۳)، ۵۹-۴۷.
- شبان، ذبیح‌الله. (۱۳۹۰). *ماسوله نردبان معراج از خاک تا افلاک*. تهران: نستوه.
- صحافی‌اصل، حسین و دیگران. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر نقوش تزیینی ساسانی بر تزیینات محراب مسجد. *فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی*، ۲(۱)، ۹۰-۷۱.
- طوجی، حمید. (۱۳۹۳). *گره‌چینی*. تهران: ارمغان.
- کاوسی، مریم. (۱۳۹۴). *میراث روایی*. تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- کوچکی‌زاده، فرامرز؛ و دادرس، حسن. (۱۳۹۳). *پوشاک در گیلان: از آغاز تا امروز*. تهران: آهنگ فردا.
- مطیفی‌فرد، مرتضی. (۱۳۹۱). *گچ‌بری: احیای هنرهای از یاد رفته*. تهران: نقش مانا.
- مونسی‌سرخه، مریم. (۱۳۹۶). لباس و هویت: ابعاد هویت فرهنگی در لباس ایرانی. *جلوه هنر*، ۹(۱)، ۱۱۹-۱۰۷.
- مهدی‌زاده، لادن. (۱۳۹۸). *منبت‌کاری و معرق‌سازی*. قم: امام همام.
- نوحه‌خوان‌بیگی، نرگس؛ محمدی، وحید؛ و نیکوبیان، مسعود. (۱۴۰۰). مطالعه تحلیلی طراحی لباس مفهومی و مدرن با الهام از معماری پارامتریک. *هنرهای کاربردی*، ۱(۱)، ۵۴- ۳۸.

References

- Abas, S. J., & Salman, A. S. (1992). *Symmetries of Islamic Geometrical Patterns*. United Kingdom: World Scientific.
- Abdullah, M. (2022). Symbolism of the Dove in Islamic Art. *International Journal of Islamic Studies*, 48(3), 85-102.
- Ahmad, R. (2015). *Islamic Geometric Patterns: Their Meaning and Significance*. New York: Art Publishers.
- Al-Farooq, M. (2025). *Geometry and Symbolism in Islamic Art: A Modern Approach*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Al-Faruqi, L. (2023). *Islamic Art: Themes and Symbolism*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Al-Hakim, Z. (2013). the symbolism of clothing in the Quran and its implications. *Islamic Studies Journal*, 50(1), 23-42.
- Ali, S. (2023). *Unity and Movement in Islamic Decorative Patterns*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Aliabadi, M. (2021). *the Geometry of Islamic Art: A Visual Language*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Alizadeh, S. (2020). Contemporary perspectives on Persian geometric ornamentation. *Journal of Islamic Design, 12*(1), 45–65.
- Al-Masri, A. (2021). Symmetry and Unity in Islamic Art: The Geometry of Nature. *Journal of Visual Arts Research*, 47(3), 87-102.
- Al-Sayyed, M. (2023). *Islamic Geometry: Patterns and Meaning*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Aziz, M. (2023). *Islamic Geometrical Art: The Legacy of Persian Architecture*. United Kingdom: Routledge.
- Blair, S., Bloom, J. (2007). *the art and architecture of Islam*. USA: Yale University Press.
- Brown, A. (2021). *Islamic Art and Architecture: A Comprehensive Guide*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Bucar, L. (2019). *Pious Fashion: How Muslim Women Dress (Reprint)*. United Kingdom: Harvard University Press.
- Buchanan, P. (2018). *Islamic Architecture and Geometry: Harmony in Space*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Clark, R. (2023). *Symmetry and Complexity in Islamic Patterns*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Davis, M. (2020). *Symbolism in Islamic Art: From Geometry to Calligraphy*. United Kingdom: Harvard University Press.
- Ebrahimian, M. (2004). *Geometry of Islamic Architecture*. Iran: Tehran University Press.
- Ebrahimian, M. (2015). *Islamic Geometry and Architecture: The Art of Pattern Design*. Iran: Tehran University Press.
- El-Said, I., & Parman, A. (1976). *Geometric Concepts in Islamic Art*. United Kingdom: World of Islam Festival Publishing.
- Ettinghausen, R. (1976). *Islamic Art and Architecture*. United Kingdom: Thames & Hudson.
- Garcia, R. (2021). *Symbolism in Islamic Decorative Arts: Cultural Perspectives*. United Kingdom: Harvard University Press.
- Ghaffari, M. (2021). *Sacred Geometry in Islamic Architecture*. Iran: University of Tehran Press.
- Grabar, O. (1973). *The Formation of Islamic Art*. USA: Yale University Press.
- Graham, D. (2020). *Geometry and Sacred Art in Islamic Architecture*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Grayson, M. D. (2008). the sacred and the aesthetic in Islamic clothing design. *Journal of Islamic Arts*, 34(2), 94-107.
- Harbison, R. (1990). *the Language of Ornament*. United Kingdom: Thames & Hudson.

- Hassan, R. (2023). Geometric Patterns in Islamic Ornamentation. *Journal of Visual Arts Research*, 51(2), 90-108.
- Hasanpour Loumer, S., Nejad Ebrahimi, A., Sattari sarbangholi, H., & Vand Shoari, A. (2024). the Identification and Typology of Traditional Doors of the Historical City of Masouleh. *Archaeological Research of Iran*, 13(39), 297-326.
- Hasanpour Loumer, S., Nejadebrahimi, A., Sattarisarbangholi, H., & Vandshoari, A. (2023). Understanding the Cultural Components Affecting the Formation of the Architectural Ornamentation of the Historical City of Masouleh. *National Studies Journal*. 24(93), 59-80.
- Hasanpour Loumer, S., Nejad Ebrahimi, A., Sattari Sarbangholi, H., & Vandshoari, A. (2024). Typology of Opening Arrays in the Historical city of Masouleh (A Case study of Masjedbar Neighborhood). *Journal of Iranian Handicrafts Studies*, 6(2), 121-144.
- Hensel, M. (2013). *Morphological Computation: The Future of Design and Engineering*. USA: Wiley.
- Hillenbrand, R. (2019). *Islamic Architecture: Form, Function, and Meaning*. United Kingdom: Edinburgh University Press.
- Johnson, L., & Lee, J. (2020). the Role of Curves in Islamic Ornamental Design. *Journal of Art History*, 45(2), 75-92.
- Karimian, M. (2021). An Examination of the Geometric Concepts of Carved Ornamentation in Iranian Architectural Art. *Journal of Islamic Arts*, 10(2), 75–85.
- Khalili, N. (2018). *the Tree of Life in Islamic Art: A Cultural Perspective*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Khan, M. (2018). *the Art of Islamic Geometry: Understanding the Patterns*. United Kingdom: Design Press.
- Khoury, N. (2008). *Mimar Sinan: The Grand Architect of the Ottoman Empire*. USA: Wiley-Blackwell.
- Kiani, S. (2020). *Geometry and Symbolism in Islamic Art: Exploring the Intersections*. United Kingdom: Routledge.
- Kostof, S. (1995). *A History of Architecture: Settings and Rituals*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Kuran, A. (1996). *Islamic Architecture: Form, Function, and Meaning*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Malekzadeh, A. (2015). *Symbolism in Islamic Architecture*. Iran: Tehran University Press.
- Mansour, J. (2022). *Sacred Geometry in Islamic Architecture: An Analytical Approach*. USA: Springer.
- Meyer, M. (2008). *Fractal Geometry in Architecture and Design*. USA: Springer.
- Mohammadi, A., & Rostami, H. (2022). the symbolism of floral geometry in modern Iranian architecture. *International Journal of Islamic Arts*, *15*(3), 90–107.
- Mohammadi, S. (2019). *Decorative Arts in Islamic Culture: A Study of Patterns and Motifs*. Tehran: Cultural Heritage Organization.
- Moorish, P. A. (2007). *Geometric Patterns in Islamic Art*. United Kingdom: Routledge.
- Nasr, S. H. (1993). *Islamic Art and Spirituality*. USA: Crossroad Publishing.
- Parsa, H. (2015). *Iranian Symbolism in Textile Design*. Iran: University of Tehran Press.
- Pearson, D. (2001). *Sustainable Architecture: Principles, Paradigms, and Case Studies*. United Kingdom: Elsevier.
- Pope, A. U. (1965). *Masterpieces of Persian art*. USA: Crown Publishers.
- Rashid, N. (2023). *Nature and Geometry in Islamic Art*. USA: Springer.
- Rezaei, A. (2020). Architectural Beauty: The Role of Geometry in Islamic Art. *Journal of Islamic Architecture*, 8(2), 45-62.
- Sadeghi, M. (2022). *the Role of Geometry in Islamic Religious Architecture*. United Kingdom: Harvard University Press.
- Sadeghi, N. (2021). Philosophy and Aesthetics in Islamic Art: A Comprehensive Study. *Journal of Art and Design*, 12(3), 88-101.

- Saffari, H. (2023). *the Spirituality of Islamic Geometry: From Pattern to Meaning*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Smith, P. (2019). *the Evolution of Islamic Patterns: Historical and Cultural Perspec*tives. USA: Yale University Press.
- Smith, R., & Yates, J. (2018). Flourishing Fashion: An Interpretive Phenomenological Analysis of the Experience of Wearing a Happy Outfit. *Fashion Studies*, 1(1), 1-10.
- Tavakol, N. (2023). *Art and Geometry: The Spatial Arrangement in Islamic Architecture*. USA: Springer.
- Taylor, S. (2021). Infinite Loops in Islamic Geometric Art. *International Journal of Visual Arts*, 32(1), 120-135.
- Wilson, E. (2022). Symbolic Meanings in Islamic Decorative Motifs. *Art and Culture Review*, 56(3), 60-70.
- Yeganeh, F. (2021). *Mathematics in Islamic Art and Architecture*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Young, L., Brown, K., & Adams, M. (2020). *Neuroaesthetics and gender differences in visual perception*. United Kingdom: Cambridge University Press.